

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۳/۰۳/۲۵

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

رابطه رفتار معلم با انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

مرتضی شهریاری فر

کارشناسی ارشد پژوهش علوم اجتماعی، دانشگاه هرمزگان

Morteza.sh1970@gmail.com

چکیده

یکی از مهم ترین نظام های اجتماعی در هر کشوری نظام آموزشی است. این نظام رسالتی مهم بر عهده دارد. زیرا که هدفش رشد و پرورش همه جانبه دانش آموزان است و در واقع تغییرات مطلوب در نگرش و شناخت آنان ایجاد می کند. یکی از ارکان بسیار مهم و تأثیرگذار بر شخصیت دانش آموزان معلمان هستند. معلمان برای پیشبرد اهدافشان باید خود را مجهز به انواع مهارت های ارتباطی قوی با فراگیرانشان کنند تا بتوانند آن ها را به خود جذب و شیفته سازند و در ایشان، انگیزه و تلاش کافی برای موفقیت پرورش دهند. تحقیق حاضر با هدف بررسی رابطه رفتار معلم با انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است که نتایج آن نشان می دهد، نوع رفتار و ارتباط معلمان با دانش آموزان بر انگیزش درونی دانش آموزان بسیار تأثیرگذار و حائز اهمیت است و معلمان به منظور موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان لازم است در ارتباط خود با فراگیرانشان بیشتر اهتمام ورزند تا زمینه رشد و پرورش خلاقیت و نوآوری را در آنان فراهم نمایند.

کلمات کلیدی: رفتار، انگیزش، پیشرفت تحصیلی، معلمان، دانش آموزان.

۱- مقدمه

آدمی از بدایع عالم خلقت است و تحقق کمال و انسان شدن وی منوط به تعلیم و تربیت، رهبری و هدایت است. مسئله تعلیم، مهم ترین و دشوارترین مسئله در زندگی انسان است. از بدایع بشری هنر اداره کردن و هنر آموختن و ساختن است و بنابراین این دو از دشوارترین، حساس ترین و پربارترین کارهای آدمی است (ملکی، ۱۳۷۶). آموزش و پرورش در هر جامعه ای جزو مهم ترین و اصلی ترین ارکان جامعه است و ناگفته پیداست که توسعه هر کشور و جامعه ای در گرو توسعه آموزش و پرورش آن جامعه و تربیت انسان های سالم، آگاه، آزاد و مسئول است (Paris, ۲۰۰۱ & Winograde). همچنین، مهم ترین عنصر در نظام آموزش و پرورش دانش آموزان هستند؛ زیرا هدف تعلیم و تربیت رشد همه جانبه آن ها است که تحقق بخش عمده ای از آن در محیط آموزشی و توسط معلم صورت می گیرد. معلمان از یک سو در جایگاهی قرار دارند که باید از آگاهی و توانمندی در شناسایی و ایجاد رابطه سازنده با دانش آموزان برخوردار باشند و از سوی دیگر از مهم ترین عوامل در شکل گیری شخصیت دانش آموزان به شمار می آیند.

در حالی که معلمان می توانند مجموعه ای از دانش و مهارت را در تدریس به کار ببندند، برقراری ارتباط خوب و موثر با دانش آموزان با توجه به ویژگی های شخصیتی آن ها از عناصر اصلی در تاثیرگذاری بیشتر بر دانش آموزان و پیشبرد اهداف کلاس درس است. از طرفی ویژگی های شخصیتی معلمان است که چگونگی ارتباط با دانش آموزان را مشخص می کند و اگر این

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

رابطه نباشد، آموزش معنی پیدا نمی کند. واضح است که چگونگی کیفیت رابطه معلم و دانش آموز تا حدود زیادی روی انگیزش و یادگیری دانش آموز تاثیر دارد، به عبارت دیگر می توان گفت جنبه های موثر روابط میان فردی اساسی در کلاس درس برای یادگیری دانش آموزان از جنبه های فهم ذهنی کم اهمیت تر نیست (ملاطایفه، ۱۴۰۰). در واقع؛ اصلی ترین مهارتی که معلمان باید دارا باشند، مهارت ارتباط با دانش آموزان است؛ زیرا ارتباط وسیله دریافت اطلاعات محسوب می شود. ارتباط انسانی موفق بین معلم و دانش آموز یادگیری را لذت بخش تر می کند و انگیزش درونی مهم ترین شرط یادگیری و پیشرفت تحصیلی محصول نهایی یادگیری فعال است.

انگیزش به نوبه خود یکی از مهم ترین مولفه های یادگیری است. (Schunk, ۱۹۹۰) از طرفی دیگر بررسی ها نشان می دهد که «انگیزش» از مهم ترین عوامل اصلی بروز رفتار است و در تمام رفتارها از جمله: یادگیری، عملکرد، ادراک، دقت، یادآوری، فراموشی، تفکر، خلقیت و هیجان اثر دارد (براهنی، ۱۳۶۳). یادگیری دانش آموزان به میزان بسیار بالایی به حضور دانش آموزان در کلاس درس و رویارویی مستمر و منظم با موضوعات درسی و معلم وابسته است، به همین علت نیز معلم باید بتواند شور و اشتیاق لازم را برای یادگیری هر چه بهتر و بیشتر در دانش آموزان ایجاد کند. (Patrick et al, ۲۰۰۰) از طرفی، اشتیاق معلمان و نحوه ارتباط صحیح و شایسته آن ها با دانش آموزان به شور و شوق در دانش آموزان تبدیل شده و از معلم به دانش آموز انتقال می یابد.

در بعضی از مدارس تنها بر شیوه خواندن و نوشتن دانش آموزان تاکید می کنند، در حالی که این برای تعلیم و تربیت پویا، زیرساختی کافی نمی باشد، بلکه باید در مقاطع مختلف تحصیلی، به تقویت و پایه گذاری فکری دانش آموزان پرداخته شود که در آینده بتوانیم جامع های مملو از نیروی انسانی توانمند و دارای افکار پرورده داشته باشیم و با توجه به اینکه آموزش و پرورش تنها نهادی می باشد که سهم بیشتری از هر نهاد دیگری در شکل دادن به افکار و خلقیت نیروی انسانی را دارد؛ به نوعی که آموزش و پرورش همانند تکه مومی می تواند به هر نحوی که اراده کند به افعال و افکار دانش آموزان شکل دهد، باید به این موضوع بیشترین اهتمام را داشت.

مطالعه و تحقیق در زمینه رابطه بین معلم و دانش آموز در دنیای امروز بیشتر از هر چیزی در حوزه تعلیم و تربیت نیاز است، چرا که اگر این روابط مطلوب باشد و از اصول روانشناختی لازم پیروی کند و مبتنی بر تفاوت های شخصیتی دانش آموزان باشد و به جای استفاده از تنبیه و روش های متحجرانه در امر آموزش، از روش های نوین برقراری ارتباط استفاده شود، تنفر از درس و مدرسه، فرار از مسئولیت پذیری، داشتن هراس از معلم و ترس از تنبیه و... جای خود را به محبت متقابل، عزت نفس در دانش آموز، احترام و اعتماد به معلم می دهد و یقینا دانش آموزانی که به معلمان خود اعتماد دارند، احساس امنیت بیشتری در کلاس درس دارند و مطمئن هستند در صورت بروز مشکل، معلم از آن ها حمایت خواهد کرد و زمانی که رفتار معلم به عنوان یک حامی، در کلاس درس قابل پیش بینی باشد، قطعاً از نظرات دانش آموزان در جهت افزایش انگیزه خود آن ها استفاده می شود، پس در چنین کلاس هایی دانش آموزان کمتر به دنبال راه حل های ساده هستند، چون ترس و دلهره ای در صورت بروز خطا ندارند، لذت انگیزش آن ها به صورت چشمگیری افزایش پیدا می کند و این انگیزش برای پیشرفت در آن ها درونی شده و در زندگی آینده جامعه با افرادی خلاق، دارای اعتماد به نفس و متکی به خود روبرو می شود و تمام این ها در گرو برقراری ارتباط مطلوب معلم با دانش آموزان است. در مقابل وقتی معلم نقش حرفه ای و تخصصی خود را ایفا نکند و در ارتباط با دانش آموزان دچار مشکلاتی باشد، یعنی آینده سازان جامعه ما در آینده نمی توانند به حد مطلوب مهارت ها و قابلیت های شخصی، اجتماعی و اقتصادی نائل شوند و این خود موجب اختلالات شخصیتی، ناهنجاری های اجتماعی و بروز مشکلات در جامعه خواهد شد و میزان انگیزه برای پذیرش ارزش های نادرست را بالا می برد (ملاطایفه، ۱۴۰۰).

۱-۱- پیشینه تحقیق

محمدی (۱۳۸۸)، در بررسی مهارت های ارتباطی معلمان و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی با استفاده از پرسشنامه مهارت های ارتباطی محقق ساخته بر اساس الگوی دام ولی متشکل از ۵۱ سؤال و ۶ مؤلفه دریافت و ارسال پیام، تنظیم عواطف، گوش دادن، قاطعیت ارتباطی، احترام نامشروط و بینش تحقیقی انجام داده است یافته های پژوهش حاکی از

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

این است که بین مهارت های ارتباطی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، بین معلمان زن و مرد از نظر مهارت های ارتباطی تفاوت معناداری مشاهده نشده است.

تلخایی علیشاه و همکاران (۱۳۸۹)، در بررسی مهارت های ارتباطی در رفتار کلاسی معلمان و رابطه آن با درصد قبولی دانش آموزان دبیرستان شهر تهران، از روش تحقیق پیمایشی استفاده کردند و بر اساس مهارت های ارتباطی برگرفته از ویژگی های اثربخشی ارتباطات میان فردی (گشودگی، همدلی، حمایتگری، مثبت گرایی و تساوی) نشان دادند که بین نظر معلمان و دانش آموزان در مورد استفاده معلمان از مهارت های ارتباطی تفاوت معناداری وجود دارد همچنین معلمان زن نسبت به معلمان مرد در استفاده از مهارت های ارتباطی به نحو بهتری عمل می کنند و درصد قبولی دخترها نسبت به پسرها بالاتر است و همچنین بین استفاده معلمان از مهارت های ارتباطی و درصد قبولی دانش آموزان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

سیریلو، هربل و ایزمنن^۱ (۲۰۰۶)، پژوهشی با عنوان رفتار ارتباطی معلم در کلاس درس ریاضی انجام دادند و هدف از این پژوهش بررسی فهم و درک دانش آموزان از پنج دسته رفتار ارتباطی معلمان ریاضی در کلاس می باشد که عبارت است از: بازخورد، تشویق، تحسین، حمایت غیرکلامی، درک کردن، دوستانه بودن و کنترل کردن. نمونه آماری این پژوهش را هشت معلم ریاضی از هفت مدرسه متفاوت و ۱۷۸ نفر از دانش آموزان آن ها تشکیل می دهند. ابزار پژوهش پرسشنامه رفتار ارتباطی معلم (QTI^۲) است یافته های پژوهش نشان داده است که میان فهم و درک دانش آموزان پسر و دختر از ارتباطی معلمان ریاضی در کلاس تفاوت معناداری وجود دارد که اغلب تفاوت در متغیر حمایت غیر کلامی است.

وان پتگم و همکاران^۳ (۲۰۰۶)، پژوهشی با عنوان ارتباطات میان شخصیت معلم، رفتار میان فردی معلم و خوب بودن معلم انجام دادند. هدف از این پژوهش بررسی این موضوع است که آیا ارتباط میان شخصیت معلم رسمی بودن، رفتار میان فردی تجربه شده توسط معلم در کلاس های درس و راهی که معلم خوب بودن خودش را می فهمد وجود دارد؟ در این پژوهش ۲۶۰ معلم از ۱۹ هنرستان فنی و حرفه ای شرکت داشتند و یافته های پژوهش نشان می دهد که خوب بودن معلم به سال های تجربه و تدریس او بستگی دارد و همچنین بین رفتار میان فردی و معلم و معلم خوب بودن رابطه معناداری وجود دارد و معلمی که خودش را به عنوان یک رهبر و کمک رسان- دوستانه دریافت می کند نمرات بالایی از خوب بودن را دارد.

۲- روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه رفتار معلم با انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می باشد.

۳- یافته ها

۳-۱- مفهوم انگیزش

از مهم ترین شاخص های رشد و پیشرفت نظام آموزشی هر کشوری انگیزش تحصیلی است و مهم ترین شرط یادگیری انگیزش محسوب می شود. انگیزش از نظر لغوی اسم مصدر و به معنی ترغیب و برانگیختن است و حالت درونی است که به موجب رفتار فرد به سوی هدف می شود (میر و کرد، ۱۳۹۶).

انگیزش از نگاه بارون^۴ (۱۹۹۲)، یکی از مهم ترین مولفه های یادگیری است، وی همچنین عقیده دارد انگیزش فرآیندی درونی است که رفتار را در طول زمان فعال می کند و مسئولیت هدایت و حفظ رفتار را برعهده دارد. از نگاهی دیگر، انگیزش به عنوان نیروهایی که رفتار را موجب می شوند و چیزی که موجود زنده را به حرکت درمی آورد تعریف شده است و غالباً مفاهیمی چون

^۱ Cirillo, Herbel & Eisenmann

^۲ Questionnaire on Teacher Interaction

^۳ Ven Petegem et al

^۴ Baron

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

میل، رغبت و انگیزش به فردی ارتباط پیدا می کند که درگیر با دنیای ارزش هاست و می تواند نگرشی تحسین یا تحقیرکننده نسبت به اشیا یا موجودات و اتفاقات اطراف خود داشته باشد (ملاطیفه، ۱۴۰۰).

۳-۲- تأثیر انگیزش بر پیشرفت تحصیلی

یکی از مهم ترین شاخص های ارزیابی نظام آموزش و پرورش، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. متغیر های گوناگونی در نظام آموزشی وجود دارند که تغییر در آن ها میتواند نقش مهمی در بهبود رشد و پرورش دانش آموزان داشته باشد که از جمله این متغیرها انگیزش درونی است. انگیزش درونی تأثیرات عمیقی بر زندگی افراد می گذارد و عملکرد آنان را درحیطه های مختلف تحت تأثیر قرار می دهد.

انگیزش، باعث تمرکز بر روی اهداف می شود و تلاش ها در جهت آن استمرار می یابند. بسیاری از روان شناسان انگیزش را هم هدف و هم وسیله تلقی می کنند و گاهی آن را به موتور اتموبیل تشبیه می کنند؛ زیرا که نیروی محرک فعالیت های انسان و عامل هدایت کننده آن به شمار می آید.

دانشآموزانی که فضای کلاس و مدرسه را مبتنی بر اعتماد، درک مثبت و حمایت کننده تلقی می کنند، علاقه و انگیزش درونی آنان به درس و فعالیت افزایش می یابد. معلمان در ارتباط با دانش آموزان می توانند موقعیت های تحریک کننده و چالشی را برای آنان فراهم کنند و آزادی عمل و استقلال به فراگیران بدهند تا اعتماد به نفس آنان افزایش یابد و پیشرفت کنند. شایستگی یک انگیزش درونی برای یادگیری است که تا حد زیادی به خودکارآمدی مربوط می شود. موفقیت در موضوع برای برخی از دانش آموزان کافی نیست. برای دانش آموزانی که فاقد حس خودکارآمدی هستند، معلمان نه تنها باید موقعیت هایی فراهم کنند که موفقیت رخ دهد؛ بلکه باید به دانش آموزان فرصت دهند تا تکالیف چالش آوری را بر عهده بگیرند تا به خودشان ثابت کنند، می توانند پیشرفت کنند. کسب شایستگی به خودی خود عامل برانگیزاننده درونی به شمار می آید (عریضی و همکاران، ۱۳۸۶).

معلم باید بتواند در دانش آموزان نیاز ایجاد کند؛ زیرا که نیاز باعث سازگاری آنان با محیط پیرامون شان می شود و اگر دانش آموزان در درس تازه با شکست مواجه شوند و نسبت به آن درس نگرش منفی داشته باشند، این معلم است که باید به آنان کمک کند تا خود به موفقیت دست یابند. دانش آموز باید موفقیت خودش را احساس کند همچنین معلم باید به نیازهای دانشآموزان توجه نشان دهد. دانش آموزی که احساس تنهایی می کند و در انزوا به سر می برد، در موقعیت های اجتماعی گمان می کند که مورد پذیرش دیگران قرار نخواهد گرفت و این احساس بر پیشرفت تحصیلی او تأثیر خواهد گذاشت.

اگر دانش آموزی این احساس را داشته باشد که اطرافیان به ویژه معلم نسبت به او بی توجهی و بی مهری می ورزند و او را در انجام کارهای محوله لایق و توانا نمی بینند، بعید است که دیگر انگیزش قوی برای پیشرفت رقابت درجهت رسیدن به اهداف سطح بالایی مانند: فهم، شناخت و درک مطلب داشته باشد و یا در مقابل آن موضوعات دست به ابتکار و خلاقیت بزند و بخواهد از نبوغ و هوش خود در حل مسائل استفاده کند. این چنین دانش آموزی قدرت ابراز وجود نخواهد داشت و درس را فقط به خاطر نمره قبولی در امتحان خواهد خواند و برعکس اگر معلمی به دانش آموز بیاموزد که یادگیری را برای یادگیری انجام دهد و شهادت استفاده از خلاقیت را داشته باشد، دیگر هراسی نخواهد داشت (علی پور و محمدی، ۱۳۷۶).

۳-۳- ارتباط معلم و دانش آموز

اولین گام در مدیریت کلاس، برقراری یک ارتباط مؤثر بین معلم و دانش آموزان است. در کلاس درس اتفاقاتی ممکن است رخ دهد؛ مثلاً: تعارضات روزمره، بحران های ناگهانی، بدخلقی های دانش آموزان و... معلم برای برخورد انسانی مناسب با این اتفاقات نیازمند کسب مهارت های ویژه ای است و همه این موقعیت ها واکنش های واقع بینانه ای را می طلبد. همچنین پاسخ معلم می تواند عواقب حساسی را در بر داشته باشد. چگونگی ارتباط معلم و دانش آموز اهمیت حیاتی دارد و نوع این ارتباط تأثیر مثبت یا منفی بر دانش آموز می گذارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

یادگیری نحوه استفاده از راه های ابراز خشم آسان نیست، زیرا وقتی معلم خلق و خویش را از دست می دهد، گفتاری برای بیان بدخوی به کار می گیرد که آکنده از توهین است و حفظ کردن ارتباط بین معلم و دانش آموز بستگی به این دارد که معلم نحوه بیان خشم را یاد بگیرد و اگر معلم در ارتباط خود با دانش آموز احترام نشان دهند و به عزت نفس دانش آموزان لطمه نزنند دانش آموز کمتر مقاومت خواهد ورزید (گینات، ۱۳۹۱). یک معلم موفق به دانش آموزان برجسب نمی زند. برجسب زدن به معنای یک صفت ساخته شده درباره رفتار خاصی در دانش آموز برای توصیف کل شخصیت او است. اگر این صفت نشانه ضعف باشد باعث کاهش عزت نفس دانش آموز می شود. صفاتی مثل: تو تنبل هستی، نمی توانی چیزی یاد بگیری و... این صفات می تواند الگوی کلامی دیگر دانش آموزان هم باشد (دارابی، ۱۳۹۳).

صداقت و درستکاری معلم نسبت به دانش آموزان موجب برقراری ارتباط سالم، حفظ صمیمیت و اعتماد بین آن ها می شود. معلمان باید نظرات و پیشنهادات معقول دانش آموزان را حتی در شرایط سخت با دقت گوش کنند و به خاطر شکست تحصیلی آنان را سرزنش نکنند. ضعف دانش آموزان را بیوشانند و خوبی های آنان را بازگو کنند (صفایی مقدم و همکاران، ۱۳۹۵). وجود چنین فضای صمیمانه و سرشار از اعتماد بین معلم و دانش آموز تنها در کلاس های دانش آموز محور ایجاد خواهد شد و در این کلاس ها معلم خوب گوش می دهد. در واقع شنونده خوبی است و به شاگردان اجازه می دهد که ترس ها، انتظارات و نیازهای خود را بیان کنند و به شاگردان کمک می کند که از یکدیگر انتظارات معقول داشته باشند (سرمد، ۱۳۷۹).

اگر ارتباط بین معلم و دانش آموز به خوبی برقرار شود، اهداف آموزشی با کیفیت و پویایی بیشتری تحقق می یابد. در اینجا می توان به برخی از راه های صحیح رفتار و ارتباط بین معلم و دانش آموز اشاره کرد که عبارت است از:

- اشتباهات دانش آموز را بزرگ نکنید، زیرا باعث می شود که دانش آموز باور کند هر کاری انجام می دهند یا سخنی بر زبان جاری می کند اشتباه بوده و منزوی خواهد شد.
- به سخنان و نظرات دانش آموزان خود چه در هنگام تدریس و چه غیر تدریس گوش کنید و کلام آن ها را قطع نکنید.
- همیشه جویای احوال دانش آموزانتان باشید و یا حتی درمورد مشکلات آن ها سؤال کنید، زیرا که دانش آموز متوجه می شود که او از منظر معلم فردی مهم تلقی شده است.
- از انتظارات شاگردان خود اطلاع پیدا کنید.
- در برقراری ارتباط به تفاوت های فردی دانش آموزان توجه کنید و آنان را محترم شمارید.
- از طریق شرکت در برنامه ها و کارهای فوق برنامه دانش آموزان با آن ها روابط نزدیک تر برقرار سازید و به روابط غیر رسمی کلاس توجه کنید.
- همیشه با لبخند وارد کلاس شوید با لبخند کلاس را ترک کنید.
- اگر دانش آموز کار اشتباهی انجام داد او را مستقیماً مورد توجه قرار ندهید، می توانید خود را مورد خطاب قرار دهید.
- سبک رهبری در کلاس را انتخاب کنید، زیرا رهبری مستلزم نفوذ در دانش آموزان است و هرگاه این نفوذ بر مبنای اجتماعی عاطفی استوار باشد در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است.
- با دانش آموزان خود همدلی کنید، زیرا باعث نفوذ در دانش آموزان می شود و آنان را بهتر می توانید درک کنید (اسماعیلی و سلیمانی، ۱۳۹۲). بنابراین، نوع رفتار و ارتباط معلمان می تواند رفتار دانش آموزان را شکل دهد و در کنار آن، انگیزه تلاش و موفقیت را در آن ها پرورش دهد.

۳-۴- راه های جذب شاگرد

اگر حرفه معلمی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم بخش اعظم آن مربوط به علم روانشناسی می شود و این که یک معلم چگونه باید با دانش آموزانش ارتباط برقرار سازد و همچنین باید بداند که شاگردانش چگونه فراگیرانی هستند. برای برقراری

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ارتباط مؤثر و پایدار، شاگردان باید معلم را به عنوان اسوه و الگوی خود بپذیرند تا جذب آن شوند. وقتی شاگرد جذب کمالی از کمالات معلم شود به سوی آن کمال و صاحب کمال کشانده خواهد شد و همین کشاننده شدن تزکیه و تربیت پذیری است و در اصطلاح روانشناسی این ارتباط را همانندی می گویند؛ یعنی شاگرد می کوشد همانند معلم شود و رابطه عاطفی که بین معلم و شاگرد برقرار می شود که زیربنایش روحیات و خلیقات معلم است نه روش تدریس او (رشیدیپور، ۱۳۹۶).

موفقیت معلمان تا حد قابل توجهی مربوط به نحوه برقراری ارتباط آنان با شاگردان است. معلم موفق باید دارای جاذبه و دافعه در حال تعادل باشد او برخلاف معلم ناموفق با تشویق ها و تنبیه هایی که در موارد مختلف برای کنترل شاگردان اعمال می کند، دانش آموزان را به افراط و تفریط در محبت نمی کشاند بلکه به گونه ای رفتار می کند که شاگردان معلمشان را انسانی با شخصیت تلقی می کنند (پهلوان و همکاران، ۱۳۶۲).

۳-۴-۱- تغافل

تغافل از ریشه (غَفَلَ) به معنی نادیده گرفتن و چشم پوشی است که به صورت عمدی انجام می شود و یکی از روش های قابل توجه در علم اخلاق و تربیت است که موجب اصلاح رفتار افراد می گردد.

معلم نمونه در فرصت هایی ممکن است از شاگردی عمل و رفتار نامناسبی را مشاهده کند و به جای اینکه به توبیخ کردن و ملامت نمودن او بپردازد خود را به تغافل زده و این طور وانمود می کند که اساساً عمل و رفتار مناسب او را نادیده گرفته است. معلم نمونه با انجام این کار روی شاگردان را باز نکرده و حرمت و احترام او را نگه داشته و نگه می دارد چون او معتقد است که با حفظ حرمت و شخصیت شاگرد بهتر می توان به اصلاح رفتاری او پرداخت. زیر بنای این تغافل گشادگی و سعه صدر معلم است و البته این تغافل کار دقیق و بسیار ظریفی است، اگر بدون در نظر گرفتن ظرافت انجام شود ممکن است جرأت و جسارت شاگرد افزایش یافته و برای کارهای ناشایست بعدی جسورتر شود (رشیدیپور، ۱۳۹۶).

یکی از راه های جذب شاگردان؛ نرمی، ملایمت، رفق و مدارا با آنان است. همچنان که پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: به شاگردانی که درس می دهید و با کسانی که از آنان درس می آموزید با نرمی و ملایمت رفتار کنید (حتی به نقل از منیه المرید). ارتباط نرم، ملایم و بر اساس رفق و مدارای معلم با دانش آموزان باعث می شود که فراگیران آزادانه مشکلات خود را با معلم در میان گذاشته و در می یابند که چگونه به حل آن بپردازند همچنین آداب معاشرت با دیگران را هم می آموزند.

۳-۴-۲- عدم تبعیض

یکی از اصولی که معلم باید رعایت کند عدم تبعیض میان شاگردان است. به عبارت دیگر رفتار معلم آنچنان باید شمول و عموم داشته باشد که همه شاگردان احساس کنند، سخنان و نگاه های معلم همه و همه متوجه تک تک آنان است تبعیض آنچنان دردآور است که خاطرات آن هرگز فراموش نشده و در سینه و قلب افراد نقش می بندد (رشیدیپور، ۱۳۹۶).

دانش آموزان دوره متوسطه اول با توجه به اینکه درسین حساس از زندگی خود قرار دارند و دارای روحیات شکننده هستند، ممکن است دچار توهم تبعیض معلم ها در ارتباط با خودشان شوند در صورتی معلمان هرگز نمی خواهند بین شاگردانشان تبعیض قائل شوند و بر همین اساس است که معلمان باید روحیات و خلیقات تک تک شاگردانشان را بشناسند و آنان را درک کنند. ارتباط با بزرگسالان آسان تر از ارتباط با نوجوان است؛ زیرا بزرگسالان دارای شخصیتی باثبات و پایدار هستند و شخصیت نوجوانان دائماً در حال تزلزل و شکل گیری است و هر مقدار که این شخصیت تزلزل داشته باشد ارتباط برقرار کردن با آن نیازمند دقت بیشتری است پس معلمان باید در ارتباط خود با نوجوانان توجه بیشتری نشان دهند.

۴- نتیجه گیری

نوع رفتار و روابط میان معلم و دانش آموز نقش مهمی در محیط یادگیری، ایجاد حس مشارکت و همکاری در کلاس، اثربخشی در تدریس، انگیزش درونی بیشتر در رشد فکری، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارد و منجر به عملکرد بالای مدرسه می شود. مدارس و معلمان نقش فرهنگی در رشد و توسعه علمی دانش آموزان و کسب پیشرفت های آموزشی آن ها را

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بر عهده دارند که از جمله می توان به انگیزش درونی اشاره کرد. تمایل ذاتی و درونی به یادگیری است که در پی آن علاقه به یادگیری رخ می دهد. رفتارهای انگیزشی با باورهایی که دانش آموزان درباره ی خودشان و تکالیف دارند در ارتباط است. این باورها در برگیرنده معیارهایی در مورد استدلال افراد به منظور انتخاب روش های انجام دادن تکلیف است. معیارهای شخصی به هر صورت که شکل بگیرند زیربنایی برای انگیزش شخصی به شمار می روند. از این رو، باورهای انگیزشی دسته ای از معیارهای شخصی و اجتماعی هستند که افراد برای انجام دادن یا پرهیز از یک عمل به آن ها مراجعه می کنند.

در واقع، از عوامل انگیزشی و مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ارتباطی است که میان معلم و دانش آموز وجود دارد ارتباط بین آموزگار و دانش آموز یک ارتباط دو طرفه کلامی و غیر کلامی است که در محیط تحصیلی و یا در کلاس درس شکل می گیرد و در فرآیند یادگیری دانش آموزان تأثیر می گذارد. کلاسی که در آن ارتباط عاطفی مثبتی بین دانش آموز و معلم برقرار است، دانش آموزان تکالیف ارزیابی را نسبتاً خوب درک می کنند و بازخوردهای ارزیابی آموزگاران را دارای اطلاعات آموزنده می دانند و معیارهای ارزیابی را به روشنی درک می کنند و موجب انگیزش درونی بیشتر در یادگیری و لذت بیشتر آن ها می شود (اسماعیلی بوانی، ۱۳۹۹).

ارتباط و حمایت عاطفی معلم از دانش آموز باعث می شود که دانش آموز احساس اطمینان و احساس مثبتی نسبت به کلاس و مدرسه داشته باشد این احساسات بر رشد بیشتر انگیزش درونی و درگیری دانش آموز نسبت به یادگیری منجر می شود و معلمان باید دارای ارتباط کلامی و غیر کلامی از جمله: ارتباط رهبرانه، درک کردن، دوستانه و یاری رسان بودن و سختگیرانه باشند و در زمان خود از این ارتباط در جهت مؤثر استفاده کنند.

تدریس خوب، تربیت درست و مؤثر موقعی انجام می شود که شاگرد مجذوب معلم خود شود این جذب و دل بستگی به طور تنگاتنگی با مهارت های برقراری ارتباط همبستگی دارد (میرکمالی، ۱۳۸۶)، بنابراین ضروری است که معلمان مهارت های ارتباط با دانش آموزان خود را بشناسند و هر کدام را متناسب با شرایط خاص خود به کار ببرند تا انگیزش درونی دانش آموزان نسبت به یادگیری افزایش یابد.

مراجع

۱. اسماعیلی، زهره و سلیمانی، عبدالباسط (۱۳۹۲)، ویژگی های معلم مطلوب، انتشارات ضریح آفتاب، چاپ اول.
۲. اسماعیلی بوانی، مریم (۱۳۹۹)، بررسی رابطه بین ارتباط والد-فرزندی و ارتباط معلم-دانش آموز با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی شهر اهواز، نشریه دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی، سال سوم، شماره ۳.
۳. براهنی، محمدتقی (۱۳۶۳)، انگیزش و هیجان، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.
۴. پهلوان، خانی، دقتی، طاهری، باقری (۱۳۶۲)، معلمان موفق، علوم تربیتی نشریه رشد معلم، شماره ۱.
۵. تلخابی علیشاه، علیرضا؛ عباسی، رسول؛ شگری، کبری و غلامرضا تلخابی علیشاه (۱۳۸۹)، بررسی مهارت های ارتباطی در رفتار کلاسی معلمان و رابطه آن با درصد قبولی دانش آموزان دبیرستان های شهر تهران، مجله نوآوری های آموزشی، شماره ۱۹.
۶. حاجتی، محمد باقر (۱۳۹۴)، آداب تعلیم و تربیت، انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ۳.
۷. دارابی، بهزاد (۱۳۹۳)، ویژه نامه محیط های یادگیری: یادنگار: سکان دار محیط یادگیری: نگاهی به ارتباط انسانی معلم و دانش آموز، نشریه رشد معلم، شماره ۲۸۳ و ۲۸۲.
۸. رشید پور، مجید (۱۳۹۶)، معلم نمونه، انتشارات انجمن اولیا مربیان، چاپ سوم.
۹. سرمد، غالمعلی (۱۳۷۹)، نگرش کاربردی بر روش های تدریس و هنر معلمی، انتشارات آوای نور، چاپ اول.
۱۰. صفایی مقدم، مسعود؛ رحمانی، بهاءالدین؛ پاک سرشت، محمدجعفر و سید منصور مرعشی (۱۳۹۵)، مبانی و اصول اخلاق اسلامی، ارتباط معلم با دانش آموزان، علوم تربیتی نشریه پژوهش نامه مبانی تعلیم و تربیت، سال ششم، شماره ۱.
۱۱. عریضی، حمیدرضا؛ عابدی، احمد و مریم تاجی (۱۳۸۶)، رابطه رفتارهای معلم با سرزندگی و انگیزش درونی دانش آموزان دبیرستان های شهر اصفهان، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۲.
۱۲. علیپور، بیژن و محمدبیگی، مصطفی (۱۳۷۶)، انگیزش تحصیلی، چگونه بر ناکامی های تحصیلی غلبه کنیم، ناشر دکلمه گران، چاپ اول.

۱۳. گینات، هایم (۱۳۹۱)، روابط معلم و دانش آموز، مترجم سیاوش سرتیپی، انتشارات علم.
۱۴. محمدی، عصمت (۱۳۸۸)، بررسی رابطه مهارت های ارتباطی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مدارس ابتدایی، علوم تربیتی.
۱۵. ملاطیفه، امیر (۱۴۰۰)، بررسی اثر رابطه بین معلم و دانش آموز بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.
۱۶. ملکی، حسن (۱۳۷۶)، اختلال در رفتارهای جامعه پسند کودک و نوجوان، مجله تربیت، سال نهم، شماره ۵.
۱۷. میر، حسین و کرد، حبیب ا... (۱۳۹۶)، نقش عوامل انگیزشی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه مدارس دولتی شهرستان زاهدان، نشریه مطالعات روان شناسی و علوم تربیتی، دوره سوم، شماره ۴.
۱۸. میرکمالی، محمد (۱۳۸۶)، بررسی مقایسه فشارها شغلی و روش های مقابله با آن در بین مدیران زن و مرد مدارس متوسطه دولتی شهر تهران، مجله روان شناسی و علوم تربیتی، شماره ۷.
۱۹. Cirillo, Michelle. and Herbel-Eisenmann, Beth. (۲۰۰۶). Teacher Communication Behavior in the Mathematics Classroom. Paper presented at the annual meeting of the North American Chapter of the International Group for the Psychology of Mathematics Education, TBA, Mérida, Yucatán, Mexico Online.
۲۰. Paris, S. G., Winograde. P. (۲۰۰۱). The role of self- regulation learning in contextual teaching: Principle and practice for prepration. www.ciera.org/library/achieve.
۲۱. Patrick, B.C, Hisley, S & Kempler, T (۲۰۰۰) What's Everybody so excited about. The Journal of Experimental education. ۶۸ pp12-۲۳۰.
۲۲. Schunk, D.H. (۱۹۹۰) Introduction to the special section on motivation and efficacy. Journal of Educational psychology. ۸۲. ۱-۶.
۲۳. Van Petegem, Karen., Creemers, Bert P.M., Rosseel, Yves. and Aelterman, Antonia. (۲۰۰۶). Relationship between teacher characteristics, interpersonal teacher behavior and teacher wellbeing. Journal of Classroom Interaction January.